

Ключевые слова: фольклор, фольклорно-мифологический, украинский, еврейский, философский, песня, баллада, стилизация, символизм, традиция.

Klymenko (Syniok) G. Folklore in Leonid Pervomaysky's reception. The author studies function of folklore in Leonid Pervomaysky's life and literary biography, eliminates and analyzes levels of folklorization of writer's literary works (style, genre, motives, topics, images of symbols), elucidates folklore and mythological basis of Pervomaysky's multilateral literary heritage.

Training of the writer on the border of two cultures such as Ukrainian and Jewish is accentuated.

Influence of mother's Ukrainian songs on modeling of Pervomaysky's personality is analyzed. The researcher selects principal folklore motives in original poetry of the writer, accents high level of Leonid Pervomaysky's folklore stylization. Special attention is paid on images of symbols of horse, steppe, sun, moon, birds (stork, gowk, dove), category of time, mythological "vertical" ("heaven / earth"), "horizontal" (in particular archetype of forest), image of way, elements of water and fire etc. Ballade as one of main genres in original and translation literary heritage of Leonid Pervomaysky is regarded. Features of literary transformation of historical facts and folklore versions about biography of legendary rebels' leader and persons closed to him are studied on the material of drama "Oleksa Dovbush". The attention is paid on demythologization of image of Marusia Boguslavka in epigram "Poem about Marusia Boguslavka New generation and English pin".

Key words: folklore, folklore and mythological, Ukrainian, Jewish, philosophical, song, ballade, stylization, image of symbol, tradition.

УДК 821.161.2(71)-1.09

Ірина НАКАШИДЗЕ

СЛОВ'ЯНСЬКА МІФОЛОГІЯ У ТВОРЧОСТІ ЛАРИСИ МУРОВИЧ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ ПОЕЗІЙ "ДЕРЕВО РІДНОГО РОДУ")

У статті розглядається реценція слов'янської міфології у поетичній збірці Л. Мурович "Дерево рідного роду". Міфологічність у ній набуває рис історіософічності та націотворчості. Л. Мурович наголошує, що задля успішного виховання майбутніх поколінь і задля розвитку держави необхідно пам'ятати першооснови світогляду предків.

Постановка проблеми. Л. Мурович (1915-2002) – українська поетеса з далекої Канади. Її поетична творчість зібрана в кількох збірках: "Піонери Святої Землі" (1969), "Євшан" (1970), "Жар-Птаха" (1971), "Дерево Рідного Роду" (1984). Її ім'я лише недавно стало відомо на материковій Україні, проте її творчість ще не була об'єктом усебічного й глибокого аналізу.

Уже при першому знайомстві з творчим доробком Л. Мурович можна помітити, що значна його частина має філософсько-міфологічний характер. У її поезії нерозривно пов'язані світ природи і світ духовий, що надає образності її афоризмам і метафорам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначив відомий літературознавець і критик діаспори І. Овечко у передмові до збірки "Піонери святої землі", Л. Мурович "милується в несподіваних образах у своїх поезіях" [4, 7]. У своїх віршах вона використовує міфологічні та фольклорні образи як суто українські, так і світові. Глибокий інтерес Л. Мурович до світової міфології і літератури відзначають також І. Руснак та М. Липка: "Знаючи англійську літературу, зокрема літературу Ірландії, чію бурхливу історію поетеса прирівнює до історії України, Лариса Мурович заглиблюється у фольклор тих літератур і на його специфіці вибудовує власні твори" [5, 13]. А в Канаді письменниця цікавиться аборигенською – індіанською – літературою, і це яскраво відбивається у її творах. Так, наприклад, у поетичному циклі "Незабудьки" індіанський бог неба і землі Маніту заключає вічний шлюб із своєю божественною дружиною Землею. Перехід із дня і ночі в здійснює мавка своїм танцювальним обрядом і подихом "засвічує" зорі. Таким чином, це яскравий приклад використання та поєднання образів української та індіанської міфології, що свідчить про глибоке закорінення поетеси у духовний світ двох батьківщин – України та Канади.

Метою даної статті є дослідження рецепції та особливостей функціонування світоглядних основ давніх слов'ян у поетичній збірці Л. Мурович "Дерево рідного роду".

Виклад основного матеріалу. У віршах збірки "Дерево рідного роду" Л. Мурович йдеться про світ праукраїнців (насамперед трипільців): побут, світогляд, релігію. "Прадавні дохристиянські міти, спадщину предків, та суспільні обряди бере вона за основу для розвитку сучасної української нації" [6, 106-107], – стверджує Яр Славутич, аналізуючи творчий доробок поетеси. Центральною лінією збірки можна назвати думку про необхідність зберігати пам'ять про предків, орієнтуватись на їхні здобутки, світогляд. Саме це є запорукою правильного виховання майбутніх поколінь.

Прямими предками сучасних українців Л. Мурович вважає трипільців:

Трипілля, чудове Трипілля,
Святе, материнське привілля,
Твоє сонцесяйне поліття
Хай наснажить майбутні століття! [2, 32]

У характеристиці Трипілья з поданого уривку вірша "Жрекиня роду" авторка дещо завуальовано передає суспільний устрій – матріархат, сонцепоклонництво і надзвичайної глибини духовна культура, що знайшла відголосок і в сучасності. Л. Мурович вважає, що духовна спадщина предків є першоосною світогляду сучасного суспільства, сучасної релігії:

Дарма, що нині інша віра
І різні погляди в людей,
Та правди лиш правдива міра
Для вір – освячений єлей [2, 13]

Поетеса вважає первісні міфи правдивими: це не примітивний світогляд перших людей, а щось набагато глибше. Вона переконана, що наші предки не були цивілізованими у сучасному розумінні, проте були набагато духовнішими, жили в єднанні з природою. На жаль, за довгу історію людство втратило цей зв'язок. Л. Мурович вважає першочерговим завданням відновити його шляхом вивчення мудрості предків:

Віра наших Предків – мудрости криниця,
Релігійних, націотворчих почуттів,
Життьова система, досвідів скарбниці,
І світогляд рідний, що народ кріпив [2, 52].

Звичайно, Л. Мурович не могла оминати у збірці "Дерево рідного роду" образи з пантеону богів праукраїнців – Сварги. Серед міфічних образів особливе місце постає образ Березині. У цьому образі Л. Мурович вгадується міф про Велику Богиню Трипілья, яка є центральною постаттю у пантеоні трипільців і джерелом життя на землі:

Всіх стихій природи я Велика Мати,
А тобі, мій гостю, треба слово мати
І звістити людям, що я їх предкиня,
Огнища в стоянці – перша господиня –
Березиня! [2, 20]

Це слова ліричної героїні – глиняної фігурки Великої Матері, розписаної різноманітними загадковими символами. Схожі фігурки посідають одне з головних місць в розвитку Трипільської культури. Ще одним її артефактом (атрибутом) та символом духовного зв'язку сучасних українців із спадком предків Л. Мурович вважає писанку з її глибокою символікою:

І вже не волошки, вже Леля вістує,
Як в писанку першу, в перший дзбанок
Меандри-спіралі вона – і не всує –

Нам намалювала соком квіток [2, 41].

Як відомо, спіраль є символом зародження нового життя, родючості.

Серед образів богинь-жінок у поезії Л. Мурович цікавим є образ Лелі – богиня кохання. "Богиня Леля – це красуня дівчина-весна, рум'яна, з розпущеними, як у молодій, косами, у зеленому з барвінку та перших весняних квітів віночку, а замість стрічок – струменить з неї чарами весна" [8]. Леля і її наречений Орій постають слов'янськими прототипами біблійних Єви й Адама у поезії "Дажбог", де поетеса називає їх "прапредками". У поезії "Ладканка для Лелі й Орія (Легенда)" Леля постає донькою Землі. У центрі сюжету – її весілля з Орієм – хліборобом:

Ти ж благай сьогодні землю, неньку любу,
Хай благословить із Орієм до шлюбу! [2, 30].

Згаданий вірш можна вважати своєрідною веснянкою, зажинковою піснею, у якій богів Сварога і Дажбога молять благословити урожай. Таким чином, Л. Мурович передає циклічність життя давніх слов'ян, зв'язану з урожаєм та сонцем. У зв'язку з цим поетеса вводить образ бога сонця – Дажбога:

Ці люди знали в ріднім краю
Із досвіду свого життя,
Що Даждбог – датель урожаю,
Владар, продовжувач буття! [2, 31].

Л. Мурович ще раз підкреслює мудрість предків, які знали, що їхнє життя залежить від сонця. Не випадково поетеса ввела назву "Даждбог", адже вона походить від слів "дай же бог". Таким чином, авторка торкається й питання етимології.

Л. Мурович також наділяє образ Дажбога просторовою характеристикою, неодноразово підкреслюючи, що він є богом саме України-Русі, її основоположником і духовним наставником ("Бо хто ж Він, як не Дух народу невмирущий", "Хто нашому життю й Вітчизні дав Начало?" [2, 30]). За давніми віруваннями, найбільша жертва сонцю і разом усім богам – хліб Коровай. У Л. Мурович цей образ наділяється ще й семантикою символу весілля як початку нового життя, часовий відповідником якого є весна ("Збудились квіти, зела, трави, / Дзвенять пташині голоси" [2, 31]), часом просто новий день:

Упали промені з Дажбожого обличчя
Через вікно на мене, на жертвний звід [2, 27].

В образі жертвного зводу вгадується обличчя ліричної героїні, а у тому, що на нього падає сонячне проміння – алюзія на обряд жертвопринесення на круглих жертвниках.

У збірці "Дерево рідного роду" Л. Мурович не приховує, що у виборі образів спирається на слов'янську Біблію – "Велесову книги". Таким чином авторка підкреслює довершеність релігії праслов'ян, адже вони мали не лише язичницькі вірування, але й свою священну книгу, де вміщувались молитви, легенди, оповідання про давню слов'янську історію. Як відомо, серед науковців немає однозначного погляду на цю книгу, що дає підстави говорити про рецепцію ще одного міфу у ліриці Л. Мурович. Проте сама поетеса вважає "Велесову книгу" справжньою:

Для мене доказів не треба,
Що "Книга Влеса" є правдива,
Вона ж бо подарунок неба,
В яким надхнення творча злива [2, 54]

Характеризуючи "Велесову книгу" як "подарунок неба" та джерело натхнення, лірична героїня підкреслює її божественну природу. Сама Л. Мурович вважає "Велесову книгу" всеохопним джерелом. Варто навести її слова з листа до проф. В. Шаяна – відомого українського філософа, релігієзнавця, основоположника Відродження Рідної Віри Українців, Віри Предків, одного з перших дослідників "Велесової Книги": "Влес Книга є не тільки космогонією і теогонією наших предків, але їхнім заповітом для майбутніх поколінь. У Влес Книзі я чую голос Духу нації, що дзвенить своєю повною вщерт'ю самосвідомістю, лунає історіотворчою силою" [3, 1]. Таким чином, велику увагу Л. Мурович звертає і на різні аспекти змісту книги, зокрема історіософічні та державотворчі.

Спираючись на "Велесову книгу", авторка виділяє світоглядні основи древніх русичів – Прав, Нав і Яв:

Прав – це закони життєві людини, –
Нав – найвищих небес краса, –
Яв – світ рідного роду і Батьківщини -
Лицарських законів яса [2, 53].

Як відомо зі слов'янської міфології, Яв – світла сила, що править світом; у той же час це теперішній час. Нав – втілення минулого; "країна мертвих, яка ворожа країні живих, що зветься Яв" [9]. Прав – основний закон життя, за яким існує світ. Прав – це майбутнє. "Яв – це видимий, матеріальний, реальний світ. Нав – це світ нематеріальний, потойбічний, світ мерців. Прав – це істина, справедливі закони, які правлять світом, у першу чергу Яв'ю. Після смерті душа людини, полишаючи Яв, переходила до світу потойбічного, в Нав. Деякий час вона мандрувала, доки не досягала Вирію-Раю, де жив Сварог, Сварожичі і душі предків" [9]. Отже, три складові світогляду поєднують у собі часопросторові

межі. Л. Мурович вважає Яв центральною складовою світу, бо від неї залежать дві інші.

Таким чином, поетеса торкається ще одного питання у міфології – символіки чисел, що у світогляді українців споконвіку має велике значення. Найяскравіше в поезії Л. Мурович представлена цифра три:

Що думка думкує, доскажуть тричі,
Бо Трійця одвічне число святе [2, 15].

Поетеса підкреслює триєдине божественне начало, що вбирає у себе язичницькі (три стихії – земля, вогонь і вода) та християнське вірування (Свята Трійця: Отець, Син і Святий Дух). Це поєднання ще раз підкреслює, що все має першооснову в сивій давнині.

Яр Славутич вбачає у міфологічності творчості Л. Мурович перегук із поезією О. Лятуринської, в якій історична реалія "стає мовби ключем до розшифрування смислових кодів, ланкою зв'язку споріднених явищ, що об'єднують віддалені між собою епохи" [1, 18]. Справді, у поезіях обох поетес елементи слов'янської символіки вжито в історіософському контексті. "Мурович прагне знайти загублений первень української доісторичної духовності, щоб на нього опертися, – для збереження новітнього українського Я" [7, 83]. На позначення часу боротьби Л. Мурович вводить образи вагітної світлом миті, сурми Архистратига як символи боротьби, духовності:

Зброя найкраща – духовна криця –
Мали ви її для кожного бою [2, 119].

В образі духовної криці закодовано не лише героїзм, патріотизм, віру, а й єдність народу.

Переносячи реалії минулого на сучасність, Л. Мурович закликає українців об'єднатися заради створення держави (на основі колишнього Трипілля): "Таж тільки з'єднані удари / Скують нову й тривку Державу!" [2, 54]. Одним із символів держави лірична героїня вважає тризуб, і тому задумується над його походженням:

Дехто каже: "Чей Перуна знак поганський..."
- Але й Посейдона теж не християнський!...
І боїться правди не один наш брат [2, 35].

Лірична героїня відстоює думку, що тризуб є атрибутом Перуна – слов'янського бога, а не еллінського Посейдона, таким чином, наголошуючи на автентичності його походження. Таким чином, міфологічність поезії Л. Мурович набуває окрім історіософічних рис, ще й націотворчих.

Висновки. Отже, у поетичній збірці Л. Мурович "Дерево рідного роду" репрезентовано давньослов'янську міфологію. Авторка вважає,

що центром її походження є Трипільля з його багатотою і глибокою культурою. Міфологічність поезії Л. Мурович спрямована у майбутнє, адже саме в ній поетеса вбачає основу і запоруку духовного розвитку людства та зокрема українського народу.

Список використаної літератури

1. Ільницький М. Поезія "трагічного оптимізму" / М. Ільницький // Поети Празької школи: Срібні сурми. Антологія. – К.: Смолоскип, 2009. – С.7-31.
2. Мурович Л. Дерево рідного роду: Поезії / Л. Мурович. – Торонто, 1984. – 210 с.
3. Мурович Л. Рідна мова Влес книги / Л. Мурович // Шаян В. Віра забутих предків (Аналіза "Влес книги"). – Лондон-Гаге: Вид-во "Млин", 1979. – С. 1-4.
4. Овечко І. Лариса Мурович – поетеса лірики і мітології / І. Овечко // Мурович Л. Піонери святої землі. – Торонто: Світання, 1969. – С. 5-10.
5. Руснак І. Лариса Мурович. Життя і творчість / І. С. Руснак, М. П. Липка. – Чернівці: Митець, 1997. – 92 с.
6. Славутич Яр. Українська література в Канаді: [Вибрані дослідження, статті й рецензії] / Яр Славутич. – Едмонтон: Славута, 1992. – 336 с.
7. Славутич Яр. Українська поезія в Канаді / Яр Славутич. – Едмонтон: Славута, 1976. – 104 с.
8. Українська міфологія [Електрон. ресурс] // <http://providne.net/>
9. Яв, нав і прав [Електрон. ресурс] // <http://poez.in.ua/yav-nav-i-prav>.

Одержано редакцією – 18.11.2014. Прийнято до публікації – 15.12.2014

Анотація. Накашидзе И. Славянская мифология в творчестве Ларисы Мурович (на материале сборника стихов "Дерево родного рода"). В статье рассматривается рецепция славянской мифологии в поэтическом сборнике Л. Мурович "Дерево родного рода". Мифологичность в нем приобретает черты историсофичности и нациотворчества. Л. Мурович отмечает, что для успешного воспитания будущих поколений и для развития государства необходимо помнить первоосновы мировоззрения предков.

Summary. Nakashydzhe I. Slavic mythology in the work of Larissa Murovych (the material of the collection of poems "tree native kind"). The article considers the reception of Slavic mythology in poetic collection Murovych L. "Tree native race". It acquires historical and national features of L. Murovych emphasizes that for the successful education of future generations and for the development of the country must be remembered outlook primordial ancestors.